

Caroline Berggren

Matchande jobb för akademiker?

En debatt som förts i Sverige, och som verkar ganska allmän, bygger på tilltron till att akademiska studier skall leda till ett säkert och bra jobb.

Samtidigt rapporteras det att akademiker arbetar som brevbärare eller busschaufförer (DN 2005). Hur kan detta hänga ihop? Den här artikeln försöker ge ett bidrag till förståelsen för hur matchning mellan högre utbildning och arbetsliv ser ut för några grupper av akademiker med yrkesexamen.

Tidigare forskning om matchning mellan högre utbildning och arbetsliv

Matchning betyder i det här sammanhanget att det finns en efterfrågan på arbetsmarknaden av den kompetens som individerna har skaffat sig inom utbildningssystemet (till exempel Arnell Gustafsson 1999, Bills 2004). Idealfallet ur matchningssynpunkt är att rätt antal personer utbildas inom just de områden som efterfrågas på arbetsmarknaden. Nu är det många faktorer som påverkar, så någon sådan överensstämmelse går förmodligen aldrig att uppnå. Ett försök att underlätta matchningen har varit att utforma utbildningarna så att den studerande får en generell kompetens för att de skall kunna vara flexibla på arbetsmarknaden. Samtidigt efterfrågas specialistkompetens (Abrahamsson 2007). Vi skall i den här undersökningen titta närmare på några faktorer som underlättar respektive försvårar matchning mellan utbildning och arbetsliv. Man kan säga att det finns två sorters faktorer: dels individuella faktorer, som till exempel förmåga, ålder, social klass eller val av utbildning; dels

institutionella faktorer, som till exempel högskolans resurser och utbud eller arbetsgivarens krav. I praktiken går det inte att hålla isär de här faktorerna eftersom de samspelar, så som framkommer i följande avsnitt.

De studier som fokuserat på skillnader mellan könen är ense om att kvinnor har svårare än män att få anställning som överensstämmer med deras utbildning. Det är vanligare att kvinnor är överutbildade, det vill säga de har ett arbete

Caroline Berggren är fil dr i pedagogik vid Göteborgs universitet.
Caroline.Berggren@ped.gu.se

Tack till Christina Cliffordson för många värdefulla synpunkter arbetet igenom. För projektets finansiering står Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap (FAS) samt Institutet för Arbetsmarknadspolitisk Utvärdering (IFAU).

som inte tar till vara den kompetens de har skaffat sig (Alpin m fl 1998, le Grand m fl 2004, Oscarsson & Grannas 2002). Det finns flera förklaringar till denna könsskillnad och här berörs två av dem.

En övergripande förklaring är att delar av utbildningssystemet och arbetsmarknaden fortfarande är könsuppdelad (SOU 2004:43). Det är vanligare att kvinnor studerar inom det humanistiska området, till exempel språk och konst, vilket inte är lika efterfrågat på arbetsmarknaden som andra utbildningsområden (Alpin m fl 1998, Andres & Grayson 2003, Battu m fl 1999, Einarsdóttir 2002). En annan förklaring är att kvinnor fortfarande har huvudansvar för familjen och att en större andel av kvinnorna arbetar deltid (SCB 2006) vilket i sin tur gör att kvinnornas valmöjligheter på arbetsmarknaden blir färre.

Hur den sociala bakgrunden påverkar matchningen har diskuterats. Några forskare menar att det inte finns någon skillnad beroende på social klass (Dolton & Vignoles 2000), medan andra hävdar motsatsen (Andres & Grayson 2003). Oenigheten beror på att skillnaden inte syns i "slutsteget" eftersom den redan har haft sin påverkan i de tidigare utbildningsvalen, både avseende typ av utbildning (Berggren under tryckning, Einarsdóttir 2002) och typ av högskola som olika grupper av studenter väljer (Einarsdóttir 2002, Kivinen m fl 2001, Reay m fl 2001).

Däremot framstår det som entydigt att personer med annan nationell eller etnisk bakgrund än majoriteten av befolkningen har svårare att få arbete och matchande arbete. Annan bakgrund behöver inte betyda att de själva är födda i något annat land; de kan också vara andra generationens invandrare, det vill säga deras föräldrar har invandrat. I likhet med kvinnor är det mer vanligt förekommande att invandrare är överutbildade (Alpin m fl 1998, HSV 2005:42, HSV 2006:40). Invandrare är dock en heterogen grupp med skillnader vad gäller social klassbakgrund, utbildningsval et cetera (Behtoui 2004, Frickey m fl 2005), vilket gör att generella slutsatser inte ger en rättvisande bild för alla grupper.

Tidigare har forskare menat att ju högre utbildning en individ skaffar sig och ju högre betyg denna individ har, desto större blir valmöjligheterna på arbetsmarknaden och desto högre lön får individen (Humankapitalteorin, se till exempel Christoffersson 1983). Senare undersökningar har visat att sambandet mellan prestationer inom utbildningssystemet och utfallet på arbetsmarknaden inte är så okomplicerat som den här teorin ger uttryck för, i alla fall inte när man studerar könsskillnader (Smetherham 2006) eller nationell bakgrund (Frickey m fl 2005, HSV 2005:42). Smetherham (2006) visar i sina könsuppdelade analyser att förhållandevis många män med medelmåttiga betyg återfinns i det näst högsta inkomstspannet på arbetsmarknaden. Dessa män hade således passerat de flesta kvinnorna, också de med de högsta betygen. Det finns också skillnader mellan svenskar och invandrare och skillnaderna kvarstår även för andra generationens invandrare. Första generationens invandrare med högskoleutbild-

ning från sitt hemland har svårt att få erkännande för denna utbildning (SCB 2002:96). Andra generationens invandrare har trots en svensk högskoleutbildning fortfarande svårare än svenskar med samma utbildning att få arbete som överensstämmer med deras utbildning (HSV 2005:42).

Val av utbildning och specialisering har stor betydelse för akademikers möjlighet att få matchande arbete. Visserligen är matchningen beroende av arbetsmarknadens konjunktur, men vad som visat sig vara ganska ”säkra” val är hälso- och sjukvård, utbildning och teknologi. Utbildningsval som inte har lika stora utsikter att leda till matchande arbete är generella examina inom humaniora och konst samt utbildning inom lant- och skogsbruk (Aamodt & Arnesen 1995, Alpin m fl 1998, Einarsdóttir 2002, HSV 2005:42, HSV 2006:40, Kler 2005).

I utländska studier framförs ofta fördelar med att ta examen vid ett prestigefyllt universitet jämfört med en högskola. De utbildade från prestigefyllda universitet har lättare att få jobb där deras examen överensstämmer med anställningskraven och de får högre lön (Einarsdóttir 2002, Jacobs 1999, Kivinen m fl 2001, Smetherham 2006). Här samspelar många faktorer. Högskolor och universitet erbjuder olika typer av utbildningar och studenter med olika klassbakgrund, kön och etnisk/nationell bakgrund söker sig till olika universitet respektive högskolor (Cliffordson & Gustafsson 2007, HSV 2006:26, Reay m fl 2001).

Merparten av de tidigare studierna har inte diskuterat hur tid och ålder påverkar resultaten. Ofta är åldersspridningen stor bland individerna, vilket innebär att de har olika erfarenheter som kan vara såväl en fördel (Arnesen 2000) som en nackdel (Battu m fl 1999) för matchningen. Ålder interagerar med kön på så sätt att det tar längre tid för kvinnor att få ett matchande arbete, eller att avancera jämfört med den tid det tar för män (Andres & Grayson 2003, Arnesen 2000, Battu m fl 1999). Liknande förhållande kan man se vad gäller de akademiker som har det kärt ekonomiskt; de kan inte vänta på det ”rätta” jobberbudandet, utan tvingas acceptera ett lägre kvalificerat jobb för att kunna försörja sig. Detta får till följd att den tid de har att söka efter ett matchande jobb minskar, vilket senarelägger den tidpunkt när de får ett jobb som matchar deras utbildning (Furlong & Cartmel 2005).

Högre utbildning och arbetsmarknad

Dagens akademiker lämnar en högskola som har ett betydligt större utbud av program och kurser jämfört med tidigare. Antalet platser har ökat kraftigt, framförallt under 1990-talet. Staten är huvudansvarig för 14 universitet och 22 högskolor och dessutom finns ett antal privata högskolor. Det som skiljer universitet och högskolor åt är dels behörighet att utfärda doktorsexamen, vilket bara universiteten och några av högskolorna kan göra (HSV 2006:26), dels skillnader i studentsammansättningen. Fler studenter från arbetarklass studerar vid de nya

högskolorna, medelåldern är högre där och antalet sökande per utbildningsplats är lägre (Cliffordson & Gustafsson 2007).

Den arbetsmarknad som akademikerna skall söka arbete i är till vissa delar fortfarande könsuppdelad. Det är ungefär lika vanligt att kvinnor arbetar i den offentliga som i den privata sektorn, medan knappt 20 procent av männen är offentliganställda. Andelen kvinnor och män i arbetskraften är ungefär den samma, men det är vanligare att kvinnor arbetar deltid (35 %, män 11 %) (SCB 2006).

I början av 2000-talet var det framför allt två händelser som påverkade de nyutexaminerades arbetsmarknadsövergång. Mellan 2001 och 2003 rådde lågkonjunktur i industrisektorn (SCB 2004:3), vilket försvårade etableringen för bland andra dataspecialister, ingenjörer och tekniker. Under åren 2001–2006 gjordes stora satsningar inom utbildningsområdet att öka lärartätheten. Målet var att anställa cirka 15 000 fler lärare och annan personal inom skolan (Regeringens skrivelse 2001/02:188). Satsningen fick kritik för att pengarna inte användes så som det var tänkt, men troligtvis har det ändå haft en positiv inverkan på de nyutexaminerade lärarnas arbetsmarknadsövergång.

Undersökningens syfte och genomförande

Eftersom så många av faktorerna interagerar har den här undersökningen till uppgift att bringa större klarhet i hur kön, social klass, nationell bakgrund, typ av examen och typ av högskola påverkar utsikterna för akademikerna att få ett arbete som matchar deras utbildning avseende både deras kompetensnivå och ämnesområde.

Urvalet av individer har gjorts med flera hänsynstaganden, men de två viktigaste aspekterna är tid och typ av utbildning. Tid därför att tiden påverkar möjligheterna att få ett matchande arbete: dels som den tid det tar att söka jobb efter avslutad utbildning, dels i vilken fas i konjunkturcykeln som den utbildade examineras. Bara de som är någorlunda jämgamla är inkluderade i undersökningen och de har bott i Sverige sedan 16 års ålder. Avsikten är att personerna skall ha likvärdiga erfarenheter, det vill säga de skall ha genomgått svensk utbildning och kommit ut på arbetsmarknaden vid ungefär samma tidsperiod. Om man inte gör den här åldersrestriktionen, och därmed en erfarenhetsrestriktion, blir det svårt att förstå och tolka resultaten.

När det gäller typ av utbildning så ingår bara de akademiker som har erlagt en yrkesexamen, de är ingenjörer, grundskolelärare, sjuksköterskor eller företagskonomer. Att just de här yrkeskategorierna valdes ut beror på att dessa utbildningar är vanligt förekommande och de ges både vid de gamla universiteten och vid de nya högskolorna. Det blir då möjligt att jämföra universitet och högskolor för att se om en och samma examen är mer gångbar på arbetsmarknaden beroende på vid vilken typ av högskola eller vilket universitet som examen avlagts.

Totalt ingår 8 675 akademiker i undersökningen och 2002, när den här

matchningen mellan utbildning och arbete gjordes, var de 26–28 år¹.

För att undersöka denna matchning har registerdata använts². Det är bland annat register om personliga egenskaper som social klassbakgrund och nationell bakgrund, det är information från utbildningsregister om betyg eller vid vilken högskola personen har studerat och det är sysselsättningsregister som ger information om arbetets innehåll och svårighetsgrad. Registren är kopplade till varandra på individnivå vilket gör det möjligt att både få veta om anställningen de har motsvarar deras utbildningsnivå och deras utbildningsinriktning.

Förutom den beskrivande statistiken har multinomial logistisk regressionsanalys använts. En sådan analys innebär att man på statistisk väg försöker räkna ut oddsen (eller sannolikheten) för en ”lyckad” matchning mellan utbildning och arbete om faktorer som kön, social klassbakgrund, utbildningsval med mera inte hade någon möjlighet att utöva något inflytande över vilken position på arbetsmarknaden som individen intar (vilket ju är helt hypotetiskt!). Merparten av analyserna kommer att presenteras könsuppdelade eftersom utbildning och arbetsliv till stora delar fortfarande är könsuppdelade (SOU 2004:43).

Vilka akademiker har bäst utsikter att få jobb som matchar?

I presentationen som följer, har akademikerna delats in i olika grupper, bland annat för att se vilka personliga egenskaper och utbildningsval som har störst möjlighet att leda till ett matchande arbete.

I *tabell 1* anger kolumnen ”matchar båda” den andel ur vardera kategorin som har ett arbete som överensstämmer både med utbildningens inriktning och längd. Kolumnen som anger ”matchar nivå” visar de fall där akademikern har fått ett arbete som överensstämmer med längden på utbildningen, men där arbetet inte är inom det område som studierna var riktade mot. I kolumnen ”matchar område” återfinns de som fått ett arbete inom det område de är utbildade, men där anställningen inte kräver lika hög utbildningsnivå som akademikern har. Den här gruppen kan sägas vara överutbildade. Kolumnen längst till höger, ”matchar

¹ Kriterier för urvalet: Både nya och gamla universitet samt nya och gamla högskolor skall vara representerade. Endast utbildningar/program som är tydligt definierbara, har tillräckligt stort antal individer för att kunna ingå i multivariata analyser och som ges på samtliga dessa typer av universitet/högskolor ingår för att uppnå en någorlunda rättvis jämförelse utbildningsinstitutionerna emellan. Endast fyra program uppfyller kraven på representation, dessa anges under not 5. Urvalets bas är individer födda 1974-1976, som senast 2001 avslutat något av de fyra programmen och som har en yrkeskod i sysselsättningsregistret. De individer som har en yrkeskod som militär eller chef är uteslutna eftersom dessa positioner inte ger besked om kunskapsområde. Detta senaste kriterium ger en något negativ bild för ekonomerna vilka är de som i störst utsträckning har nått chefsbefattning (N=164). ”Medelbetyg från gymnasiet” och ”totalt antal avlagda poäng inom högskolan” har använts som kontrollvariabler i de multivariata analyserna. Cirka 2 % av individerna saknar gymnasiebetyg och för ett trettiotal individer saknas uppgift om totalt antal avlagda poäng, undersökningspopulationen har därför minskat ytterligare. Individerna i urvalet är inte slumpmässigt valda utan svarar mot flera kriterier, signifikantstestning är därför inte tillämpligt.

² Data som använts är ett uttag från Gothenburg Educational Longitudinal Database, GOLD, som har byggts upp på Institutionen för pedagogik och didaktik vid Göteborgs Universitet.

ingetdera”, visar den andel akademiker som har ett arbete som varken motsvarar deras kompetensnivå eller utbildningsinriktning.

Kvinnorna är i klar majoritet vad gäller att få ett arbete som matchar både utbildningens inriktning och längd. Det är också en mycket liten andel av kvinnorna som fått ett arbete som tycks sakna koppling till deras utbildning. De här resultaten visar på en mycket positivare arbetsmarknadssituation för kvinnor jämfört med vad tidigare forskning har visat (till exempel Alpin m fl 1998, le Grand m fl 2004, Oscarsson & Grannas 2002).

Tabell 1. Procentuell matchning för varje kategori. (N = 8675).

	Matchar båda	Matchar nivå	Matchar område	Matchar ingetdera
Variabler	%	%	%	%
Kön				
Kvinnor	56,5	1,0	39,2	3,3
Män	39,3	2,1	54,1	4,6
Social klass ³				
Övre medelklass	47,4	1,5	47,5	3,7
Medelklass	52,2	1,3	42,9	3,6
Arbetarklass	51,5	1,4	42,8	4,3
Nationell bakgrund ⁴				
Svensk	51,1	1,4	43,8	3,7
Invandrare	36,7	1,4	56,8	5,0
Examen ⁵				
Ingenjörer	32,8	2,9	58,3	6,0
Lärare	82,1	1,6	13,5	2,8
Sjuksköterskor	39,9	0,1	56,7	3,2
Ekonomer	29,5	0,8	66,2	3,5
Högskola				
G:a univ o högskolor	51,9	1,3	42,9	4,0
Nya universitet	49,1	2,0	45,2	3,7
Nya högskolor	50,7	1,0	44,8	3,6

³ Det är den sociala klassbakgrunden som avses, i detta fall föräldrarnas klasstillhörighet. Klassindelningen är baserad på SCB:s socioekonomiska indelning och aggregerad i fyra klasser. Till övre medelklass räknas högre tjänstemän och egna företagare med akademikerkyrken. Till medelklass räknas övriga tjänstemän och företagare till vilka jordbrukare också hör. Till arbetarklass räknas facklärdade och icke-facklärdade arbetare. I de fall där uppgift om yrke saknas har dessa hänförs till en egen grupp. Efter avslutad utbildning och inträde i yrkeslivet får akademikern en egen positionsbestämning, men det är inte den som avses här.

⁴ Svensk anses den person vara som antingen är född i Sverige och minst en av föräldrarna är född i Sverige, eller att personen är född utomlands men båda föräldrarna är födda i Sverige. Invandrare är den person som är född i Sverige men båda föräldrarna är födda utomlands, eller personen är född utomlands och minst en av föräldrarna är född utomlands.

⁵ Följande examina ingår i undersökningen: högskoleingenjörsexamen, 80–120p, lärarexamen 1-7 och 4-9 120–160p, sjuksköterskeexamen 120p och företagsekonomisk examen 120–160p (poäng enligt system före 2007-07-01). Det finns ytterligare individer som har motsvarande poäng och utbildning som dessa examina, men som inte har tagit ut examensbevis. Dessa individer är inte medräknade.

De här resultaten kan bero dels på att vi i denna studie varken mäter inkomst eller prestige, dels på lågkonjunktur i industrisektorn i början av 2000-talet (SCB 2004:3). Tidpunkten för lågkonjunkturen och tidpunkten då flertalet av dessa akademiker tog examen sammanfaller. Eftersom en majoritet av de utbildade ingenjörerna var män, var det ju också de som drabbades mest under den här perioden.

Den sociala klassbakgrunden tycks inte ha någon större betydelse för möjligheterna att få ett matchande arbete. Förklaringen till detta kan finnas i det speciella urval av utbildningar som ingår i den här studien. Det är inga prestigeutbildningar som ingår utan ”vanliga” yrkesutbildningar. Tidigare studier har visat att högpresterande ungdomar från övre medelklass gärna söker sig till prestigeutbildningar, medan de övre medelklassungdomar som inte har tillräckligt höga betyg för att bli antagna till prestigeutbildningar söker sig andra utbildningsalternativ (Berggren under tryckning). Det är kanske till och med så att lägre medelklass- och arbetarklassakademiker är mer tillfreds med sitt utbildningsval och sin yrkesinriktning och därför i större utsträckning lyckas hitta ett matchande jobb.

När det gäller utländsk bakgrund, är det stora skillnader mellan ”svenskar” och ”invandrare”. Observera dock att ungefär hälften av dem som betecknas som invandrare i den här undersökningen är födda i Sverige, men har föräldrar som invandrat. Samtliga har genomgått svensk universitetsutbildning och fått svensk examen. Resultaten stämmer väl överens med tidigare forskning som visar att det är förhållandevis vanligt att invandrare är överutbildade (Behtoui 2004, HSV 2005:42). Denna undersökning har inte specialstuderat förhållandena för akademiker med olika nationell bakgrund och beskrivningarna är därför av övergripande karaktär.

Lärare är den kategori som har störst utsikter att få ett arbete som motsvarar både utbildningens inriktning och nivå. Att sjuksköterskor inte uppvisar lika hög grad av överensstämmelse mellan utbildning och arbete kan först uppfattas som något förvånande. Både lärare och sjuksköterskor är ju yrken inom offentlig sektor, där det för båda krävs behörighet respektive legitimation för att få fast tjänst. En förklaring till lärarnas utomordentligt goda matchning kan förmodligen få sin förklaring i den satsning regeringen gjorde under första halvåret 2000, just i syfte att öka lärartätheten. De sjuksköterskor som inte fått arbete som matchar båda dimensionerna, har fått arbete inom det område de är utbildade. Att ingenjörer och ekonomer har jämförelsevis svårt att få arbete som överensstämmer med utbildningen kan nog till stor del tillskrivas lågkonjunkturen inom industrisektorn. Om matchningen hade gjorts i nuvarande arbetsmarknadssituation, hade förmodligen resultatet också blivit något annat (SCB 2004:3).

Tidigare forskning har visat att examen från ett prestigeuniversitet för med sig tydliga fördelar på arbetsmarknaden (Einarsdóttir 2002, Smetherham 2006).

Det tycks inte vara fallet i den här undersökningen. En trolig förklaring är valet av examina: inga prestigeutbildningar ingår och då framträder inte längre gamla universitet som så fördelaktiga.

Några faktorerers specifika påverkan på matchningen

Av *tabell 1* har vi fått en uppfattning om hur stor andel av akademikerna inom varje kategori som fått arbete som matchar utbildningen. Eftersom utbildningsvalen och positionen på arbetsmarknaden samverkar med många andra faktorer, så kommer den här studien att fördjupas med hjälp av multinomial logistisk regressionsanalys. Resultat från regressionsanalyserna⁶ – en för hela gruppen, en för kvinnor och en för män – visas i *tabell 2*. Här presenteras bara resultaten för de fall där anställningen

Tabell 2. Multinomial logistisk regression. Arbetet matchar båda dimensionerna av utbildningen. (N = 8 237)

Variabler	Kvinnor Oddskvot	Män Oddskvot	Hela gruppen Oddskvot
Kön			
Kvinnor			1,02
Män			1
Social klass			
Övre medelklass	1,50	0,68	1,06
Medelklass	1,37	0,78	1,11
Arbetarklass	1	1	1
Nationell bakgrund			
Svensk	1,26	2,02	1,35
Invandrare	1	1	1
Examen			
Ingenjörer	0,44	0,43	0,48
Lärare	4,37	4,69	4,23
Sjuksköterskor	1,71	1,52	1,74
Ekonomer	1	1	1
Högskola			
G:a univ o högskolor	1,04	1,65	1,29
Nya universitet	0,94	1,46	1,21

⁶ Multinomial logistisk regression, den beroende variabeln kan anta flera värden. I det här fallet är utfallsmöjligheterna: matchar både utbildningens längd och inriktning, matchar endast längd, matchar endast inriktning och matchar ingetdera. Endast den kategori där utbildningen matchar både längd och inriktning redovisas i texten.

⁷ För att kontrollera för påverkan från några andra viktiga faktorer har dessa konstanthållits i analysen, men resultaten av dem presenteras inte, för de är inte i fokus för undersökningen. Faktorena är: förmåga, mätt i medelbetyg från gymnasiet. Anledningen till att gymnasiebetygen använts är att högskolan inte har något enhetligt betygssystem. Tid på arbetsmarknaden har varit olika lång för dessa akademiker, trots att de är jämgamla. Dels kan det år de tagit examen variera mellan 1993 och 2001, dels kan deras utbildning variera i längd så som beskrivits under not 5. Alla dessa faktorer är konstanthållna i de multinomiala logistiska regressionsanalyserna.

svarade mot både utbildningens längd och område. De undergrupper inom varje kategori som i tabellen har fått värdet 1 är referenskategori till vilken de övriga undergrupperna relaterar sig och tolkas i förhållande till. Kategorier med värden över 1 betyder att oddsen för att få ett matchande arbete är högre för de individer som tillhör denna kategori jämfört med de individer som tillhör referenskategorin.

Som synes har kvinnor inte längre den fördel som *tabell 1* gav intryck av. Det är i stort sett ingen skillnad (1,02 jmf med 1) mellan kvinnors och mäns möjligheter att få ett matchande arbete när man bortser från hur social klass, nationalitet, utbildningsval, högskoleval med mera inverkar.

Vad gäller den sociala klassbakgrunden, så verkar den ha olika betydelse för kvinnor respektive män. Bland kvinnorna leder en högre klassbakgrund till högre odds för matchande arbete, medan för män är det tvärtom. En tänkbar förklaring kan vara att män från övre medelklass inte är lika nöjda med sitt utbildningsval som andra och därför inte arbetar med det som deras utbildning syftade till. Bakgrunden till detta antagande är den något olika sociala skiktning inom högskolan som gäller för män respektive kvinnor. Män från övre medelklass söker sig gärna till prestigeutbildningar (Berggren under tryckning), men i den här undersökningen finns inga prestigeutbildningar utan ett urval vanligt förekommande yrkesutbildningar. De män från övre medelklass som finns med här väljer kanske i större utsträckning än andra akademiker att arbeta med annat, eller de kanske har valt att komplettera ingenjörsexamen till en civilingenjörsexamen.

Att det är svårt för personer med annat nationellt ursprung än svenskt att finna ett matchande arbete blir ännu tydligare efter den här analysen. Det går inte längre att bortförklara invandrares svårigheter på arbetsmarknaden med att de har en utländsk utbildning, att de har lägre betyg, att de har "fel" utbildning som inte är eftertraktad på arbetsmarknaden, eller att de har studerat vid en vanlig högskola istället för vid ett gammalt och väletablerat universitet. Alla dessa faktorer har nämligen analysen tagit hänsyn till. Speciellt svårt verkar det vara för män med utländsk bakgrund, där bara hälften av dem jämfört med svenska män har fått ett matchande arbete. Det är förståeligt att vissa av dessa akademiker väljer att etablera sig utomlands istället, så som Högskoleverket (HSV 2005:42) har pekat på. Det är inte lika problematiskt för kvinnor med utländsk bakgrund som för män med utländsk bakgrund att få matchande arbete. Det kan bero på att en större andel kvinnor söker sig till den offentliga sektorn vars kvalifikationskrav är transparenta jämfört med kraven i den privata sektorn.

Den goda matchningen för lärare kvarstår även i denna analys. Ingenjörer visar i jämförelse lägsta odds att få jobb som matchar utbildningen. Som nämnts tidigare beror detta troligtvis på den lågkonjunktur som rådde inom industrisektorn under den här perioden (SCB 2004:3).

Det som i *tabell 1* bara tedde sig som en liten skillnad i matchning mellan vilken högskola akademikern har tagit examen, har i den här analysen fått andra proportioner, åtminstone bland män. Oddsens är 65 procent högre för de män som tagit examen vid ett gammalt universitet eller en gammal högskola att få ett matchande arbete jämfört med de män som tagit sin examen vid en nyetablerad högskola. De nya universiteten ger nästintill samma fördelar på arbetsmarknaden för männen. En förklaring som ligger nära till hands, men som tyvärr inte kan undersökas närmare i den här studien, är återigen till vilken sektor inom arbetsmarknaden män respektive kvinnor söker sig. Kanske är det så att offentlig sektor som arbetsgivare är noga med examensbevis, men mindre intresserad av från vilken högskola den är utfärdad, medan arbetsgivare i den privata sektorn gör andra prioriteringar. En annan förklaring är skillnad mellan storstad och småstad. De nyare högskolorna är som regel belägna i småstäder, vilket också medför en begränsning av den lokala arbetsmarknaden. Gamla högskolor och gamla universitet ligger i storstadsområdena, där arbetsmarknadsutbudet är betydligt större. Det kan också tänkas att examen från universiteten får ett erkännande just för att de är välkända.

Sammanfattning

När vi mäter matchning som en överensstämmelse mellan högskoleregister och sysselsättningsregister framträder en delvis annorlunda bild jämfört med de resultat som framkommit i tidigare undersökningar. När vi antar att social klass, nationell bakgrund, examen, typ av högskola och ytterligare några faktorer är desamma, så får kvinnor matchande arbete i lika hög grad som män. Kanske visar detta på en ny trend, att högskoleutbildade kvinnor har förhållandevis goda utsikter på arbetsmarknaden. Det kan också förklaras med att en majoritet av kvinnorna hade gjort könstypiska utbildningsval, som visade sig vara fördelaktiga just vid den tidpunkt då matchningen undersöktes.

En ytterligare förklaring till kvinnornas goda utsikter kan vara den innebörd matchningen ges i den här undersökningen. Här är det en noggrann bedömning om akademikern får ett arbete som överensstämmer med utbildningen till skillnad från andra undersökningar där fokus har varit snabb etablering på arbetsmarknaden eller på inkomstnivå. De skilda sätt som matchning definieras på leder också fram till olika resultat i studier och utredningar.

Den speciellt utvalda grupp av yrkesutbildade akademiker som ingår i den här undersökningen påverkar också resultaten. Bland männen är det de med arbetarklassbakgrund som finner matchande arbete i störst utsträckning. Bland kvinnorna visar sig det omvända förhållandet, de från övre medelklass lyckas bäst. Inflytandet av social bakgrund har diskuterats tidigare och de här resultaten komplicerar frågan ytterligare.

De resultat som bekräftar tidigare undersökningar är att personer med utländsk bakgrund har svårare att få matchande arbete jämfört med ”svenskar”. För män är det också en fördel att ha tagit examen vid en gammal, väletablerad utbildningsinstitution.

En vidareutveckling av denna undersökning är att inkludera om anställningen är inom privat eller offentlig sektor. Då blir det tydligare om den offentliga sektorn i större utsträckning anställer efter formella kvalifikationer framför de personliga. Sektor är kanske en faktor som skulle kunna minska en del av de skillnader som tillskrivits kön och typ av högskolor i den här undersökningen.

Referenser

- Aamodt P O & Arnesen C Å (1995): “The relationship between expansion in higher education and the labour market in Norway”. *European Journal of Education*, vol 30, s 65-76.
- Abrahamsson K (2007): “Yrkesutbildning eller allmänbildning? Om gymnasieskolan, generella kunskaper och jämlikhet”, I Olofsson J (red): *Utbildningsvägen - vart leder den? Om ungdomar, utbildning och försörjning*. Stockholm: SNS förlag, s 16-32.
- Alpin C, Shackleton J R & Walsh S (1998): “Over- and undereducation in the UK graduate labour market”. *Studies in Higher Education*, vol 23, s 17-34.
- Andres L & Grayson J P (2003): “Parents, educational attainment, job and satisfaction: What’s the connection? A 10-year portrait of Canadian young women and men”. *Journal of Youth Studies*, vol 6, s 181-202.
- Arnell Gustafsson U (1999): “Från utbildning till arbete”. I Hagström T (red): *Ungdomar i övergångsåldern*. Lund: Studentlitteratur, s 12-29.
- Arnesen C Å (2000): “Higher education and graduate employment in Norway”. *European Journal of Education*, vol 35, s 221-228.
- Battu H, Belfield C R & Sloane P J (1999): “Overeducation among graduates: a cohort view”. *Education Economics*, vol 7, s 21-38.
- Behtoui A (2004): “Unequal opportunities for young people with immigrant backgrounds in the Swedish labour market”. *Labour*, vol 18, s 633-660.
- Berggren C (2007): “Arbetsmarknaden och efterfrågan på högre utbildning – ett köns- och klassperspektiv”. I Olofsson J (red): *Utbildningsvägen - vart leder den? Om ungdomar, yrkesutbildning och försörjning*, s 55-69. Stockholm: SNS förlag.
- Berggren C (under tryckning): “Horizontal and vertical differentiation within higher education - gender and class perspectives”. *Higher Education Quarterly*.
- Bills D B (2004): *The Sociology of Education and Work*. Malden USA: Blackwell.
- Christoffersson N-O (1983): *Utbildningsekonomi - en forskningsöversikt*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.
- Cliffordson C & Gustafsson J-E (2007): “Effekter av den grundläggande högskoleutbildningens expansion på studerandegruppens sammansättning.” I Askling B, Foss Lindblad R & Wärvik G-B (red): *Expansion och kontraktion. Utmaningar för högskolesystemet och utbildningsforskare*. Rapport nr 9, s. 43-59. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Dagens Nyheter (2005-05-31): “Man tillhör en klass genom sitt yrke”. Stockholm.

- Dolton P & Vignoles A (2000): "The incidence and effects of overeducation in the U.K. graduate labour market". *Economics of Education Review*, vol 19, s 179-198.
- Einarsdóttir T (2002): "European graduates: cross-country diversity and gender disparity". *European Journal of Education*, vol 37, s 333-346.
- Frickey A, Murdoch J & Primon J-L (2005): "From higher education to employment". *European Education*, vol 37, s 61-74.
- Furlong A & Cartmel F (2005): *Graduates from disadvantaged families*. UK, Bristol: Policy Press.
- HSV 2005:42: Etableringen på arbetsmarknaden - examinerade 2001/02. Stockholm: Högskoleverket.
- HSV 2006:26: Universitet & högskolor, Högskoleverkets årsrapport 2006. Stockholm: Högskoleverket.
- HSV 2006:40: Etableringen på arbetsmarknaden - examinerade 2002/03. Stockholm: Högskoleverket.
- Jacobs J A (1999): "Gender and the stratification of colleges". *The Journal of Higher Education*, vol 70, s 161-187.
- Kivinen O, Ahola S & Hedman J (2001): "Expanding education and improving odds? Participation in higher education in Finland in the 1980s and 1990s". *Acta Sociologica*, vol 44, s 171-181.
- Kler P (2005): "Graduate overeducation in Australia: A comparison of the mean and objective methods". *Education Economics*, vol 13, s 47-72.
- le Grand C, Szulkin R & Tåhlin M (2004): "Överutbildning eller kompetensbrist? Matchning på den svenska arbetsmarknaden 1974-2000". I Bygren M, Gähler M & Nermo M (red): *Familj och arbete – vardagsliv i förändring*, s 283-321. Stockholm: SNS Förlag.
- Oscarsson E & Grannas D (2002): "Under- och överutbildning på 2000-talets arbetsmarknad". I Abrahamsson K, Abrahamsson L, Björkman T, Ellström P-E & Johansson J (red): *Utbildning, kompetens och arbete*, s 63-92. Lund: Studentlitteratur.
- Reay D, Davies J, David M & Ball S J (2001): "Choices of degree or degrees of choice? Class, 'race' and the higher education choice process". *Sociology*, vol 35, s 855-874.
- SCB 2002:96: Integration till svensk välfärd? Om invandras välfärd på 90-talet. Levnadsförhållanden. Stockholm: Statistiska centralbyrån och Arbetslivsinstitutet,
- SCB 2004:3: Fokus på arbetsmarknad och utbildning. Information om utbildning och arbetsmarknad. Örebro: Statistiska centralbyrån,
- SCB 2006: På tal om kvinnor och män 2006. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- Smetherham C (2006): "Firsts among equals? Evidence on the contemporary relationship between educational credentials and the occupational structure." *Journal of Education and Work*, vol 19, s 29-45.
- SOU 2004:43: Den könsuppdelade arbetsmarknaden. Betänkande av utredningen om den könssegregerade svenska arbetsmarknaden. Stockholm: Allmänna förlaget.
- Regeringens skrivelse 2001/02:188: Utbildning för kunskap och jämlikhet.
- Åberg R (2003): "Unemployment persistency, over-education and the employment chances of the less educated". *European Sociological Review*, vol 19, s 199-216.